

Psihološka avtopsijsa – vpogled v življenje posameznika pred samomorom

Urša Mars Bitenc

Slovenski center za raziskovanje samomora, Inštitut Andrej Marušič, Fakulteta za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije, Univerza na Primorskem; kontakt: ursa.mars@upr.si

Kljub temu da je samomor dokaj redek pojav, ima pomembne učinke na posameznike, družine in družbo. Prepoznava opozorilnih znakov ter poznavanje dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov za samomor lahko prispevata k učinkovitemu preprečevanju samomorov. Eden od načinov preučevanja samomora in z njim povezanih dejavnikov je psihološka avtopsijsa (PA).

Sprva so bile PA uporabljene predvsem v namene preiskovanja nejasnih smrti in določanja krivdne odgovornosti, danes pa so namenjene ugotavljanju in razumevanju psiholoških in okoljskih dejavnikov, ki so bili prisotni pred samomorom. V tovrstnih raziskavah izvajamo intervjuje s svojci – informatorji, ki so pokojnika dobro poznali in so bili v stiku z njim v zadnjih treh mesecih pred smrtjo. Z metodo PA poskušamo zajeti teme, ki so pomembne za razumevanje razvoja samomorilnega vedenja, kot so denimo okoliščine samomora, informacije o preteklih poskusih samomora, prisotnost oziroma neprisotnost opozorilnih znakov itn. Kljub temu da metoda PA omogoča vpogled v življenje posameznika pred smrtjo, pa ni brez pomanjkljivosti. Pomembni metodološki težavi sta okrnjeni veljavnost in zanesljivost informacij, pridobljenih z intervjuji z informatorji. Po smrti se namreč lahko pojavi pristranski priklic informacij o pokojniku, pa tudi izkrivljeni spomini. Posledično predlagajo raziskovalci vključitev večjega števila informatorjev in preusmeritev pozornosti na kvalitativno zbiranje podatkov.

V okviru naše raziskave smo izvedli intervjuje s 17 informatorji o 12 osebah, ki so umrle zaradi samomora. Polstrukturirani intervjuji so obsegali več

raziskovalnih področij (npr. pričakovanja in razlogi za udeležbo, naravo odnosa med informatorjem in pokojnikom, prisotnost socialne opore, informacije o pokojniku, okoliščinah samomora in predhodnih poskusih samomora ter zgodovini zdravstvenih težav in duševnih motenj). Intervjuje smo transkribirali in analizirali po pravilih utemeljene teorije.

Na podlagi zbranih informacij in kvalitativne analize smo določili naslednje ponavljajoče se teme: (i) prisotnost različnih (ne)verbalnih vedenjskih znakov ter čustvenih in kognitivnih opozorilnih znakov, (ii) oteževalni dejavniki za prepoznavo tveganja in preprečevanje samomora, (iii) narava samomora in zadnji stik pred samomorom, (iv) pretekli poskusi samomora, (v) prisotnost težav v duševnem zdravju in duševnih motenj, (vi) nasilni, problematični in nesrečni romantični odnosi, (vii) nasilje, zanemarjanje in pomanjkanje podpore med vzgojo, (viii) različne travmatične izkušnje, (ix) prejeta in dana socialna opora ter (x) neugodne osebnostne značilnosti. Vse opisane dejavnike smo združili v celovit model dejavnikov tveganja, ki je bil podlaga za metaforični model, imenovan **Model balona na vroč zrak**. Informatorji so med opisovanjem pokojnikov in njihovega življenja pred smrtjo namreč uporabljali različne metafore, npr. »vse se mu je sesuvalo«, »izgubila je iskrico«, »bila je brez življenjske energije«, »potem pa ni bilo več poti nazaj«, kar nas je spodbudilo k oblikovanju metaforičnega modela, ki je lahko v pomoč žalujočim po samomoru pri osmišljanju dogajanja pred smrtjo in omogoča razbremenitev občutkov odgovornosti za samomor in krivde.